

*** VESTNIK ***

PROSVETNE ZVEZE V LJUBLJANI

Izhaja mesečno. — Celoletna naročnina s prilogo »Prosvetni oder« znaša 8 lir. — Naroča se: Prosvetna zveza v Ljubljani, Miklošičeva cesta 7.

STEV. 10.

OKTOBER 1941-XIX

LETO XX.

Pijančevanje — naš narodni greh

(Dr. J. J.)

(Predavanje zoper ljudske napake.)

Vse naše opojne pijače, izvzemši pivo, so iz sadja. Sadje je dragocena hrana, ki jo zdravniki vedno bolj priporočajo, zato se ga tudi, zlasti po mestih, vsako leto več porabi. Sadjarstvo čaka lepa bodočnost. Toda žal, da se sadje tako rado pokvari. Pravilno shranjevanje se sicer bogato poplača, toda zahteva tudi precej truda in znanja. Zato so si ljudje že od pradavnih časov pomagali tako, da so sadje mečkali ter iztiskali njegov sok. Svež sadni sok ima skoro vse hranilne in zdravilne snovi, ki so bile v sadju, pa na žalost le kak dan, potem se pa tudi začne kvariti. Glivice, ki so bile že v sadju in ki iz zraka prihajajo v sok, se hranijo s sladkorjem, ki je njegova najvažnejša sestavina, ga razkrajajo in pretvarjajo v novo snov, alkohol. Pravimo, da je mošt zavrel. Prejšnji zdravi redilni sok je postal s tem opojna, alkoholna pijača.

Čisti alkohol je hud strup, ki zamori vsako življenje, zato ga tudi v zdravilstvu rabimo kot mnoge druge strupe, zlasti za razkužilo. V naših opojnih pijačah je le po nekaj odstotkov alkohola. V jabolčniku in pivu ga pride na sto litrov do pet litrov, v vinu kakih deset, v žganju dvajset do trideset.

Alkohol močno deluje na živčevje. Sprva ga razdraži, da se vse delova-

nje vrši hitreje; kri nagleje kroži, obraz zagori, oči zažare, jezik se razveže. Pivec se čuti vsega lahkega in pomlajenega, navzoči pa si mežikajo, češ, »ga že čuti«, postal je »dobro volje«, »pozna se mu«, »pod kapo ga ima«, »vinjen je«, »nalezel se ga je«, »nacecal se ga je«. Kdor je brez pijače in trajno tak, mu pravimo, da je »malo tako« ali da mu kolešček manjka. V pametnem človeku, zlasti še v otroku, ki prvič vidi v takem stanju ljubljeno in spoštovano osebo, očeta, mater, učitelja, duhovnika, se nekaj zruši: kako je mogoče, da prej tako resna oseba postaja vsa smešna in ne ve prav, kaj se zanjo spodobi!

Če pije še dalje, zgublja bolj in bolj oblast nad seboj: telo ne uboga več, noge se zapletajo, jezik se zatika, spomin je odpovedal, pamet je vsa zmešana, нравni čut otopel, obnašanje brezumno, zdaj razbojniško divje, zdaj mevžasto čustveno; po umobolnicah jih je mnogo, ki so manj blazni kakor pijan človek. Gledalci se dregajo s komolci, zbijajo neslane šale, češ, »nasekal se ga je«, »pijan je«, »pijan ko čep«, »pijan ko cuhta«. Lepa zbirka pristnih slovenskih izrazov za razne stopnje pijanosti, ki nikakor ni popolna, kaže, kako pogost je ta pojav in kako ga ljudstvo gleda z neko dobrohotno hudomušnostjo. Sreča je, da v tem stanju roka s ku-

pico kmalu ne najde več ust, sicer bi nastopilo tretje stanje, popolna brezčutnost, nezavest, padec telesne toplote, smrt zaradi zastrupitve z alkoholom.

Opojna pijača je torej razkrojen sadni sok. Dragoceni sadni sladkor je pokipel v alkohol, ki deluje, če ga zaužijemo v večji množini, kot hud strup. Vendar take pijače nikakor niso brez vrednosti, samo po pameti jih moramo uživati. Imajo prijeten okus, vsebujejo sadno kislino in razne rudninske snovi, ki so telesu koristne. Alkohol sam je pa na splošno neprebavljiv in ga telo izloča deloma z vodo, še več pa s sapo iz pljuč. Le če ga uživamo zelo razredčenega, v majhnih količinah in med drugo hrano, ga more telo porabiti. Opojne pijače niso živila, marveč dražila in mamila, podobno kakor črna kava, tobak ali paprika. Ob samem mleku ostane človek živ več let, ob samem vinu ne znatno dalje, če ne celo manj, kakor ob sami vodi. Tista čudovita moč, ki jo začuti vinski bratec, je deloma domišljija — vinjen človek se sploh ima za najmodrejšega, najpogumnejšega in najmočnejšega — deloma pa moč, ki jo daje druga hrana in ki jo telo v alkoholni razdraženosti naglo potrat. Kdor hoče vzdržati trajen napor, se mora skrbno ogibati alkohola. Telovadci in sportniki se že dolgo pred odločilnimi tekmami vzdržujejo močnih pijač, ob tekmah samih pa se krepčajo s sladkorjem in limono, ne morda s kozarčki slivovke. Slavni letalec Lindbergh, ki je prvi preletel iz Amerike v Pariz, je vzel na pot samo nekaj banan in čokolade.

Čeprav torej opojne pijače niso živila, imajo vendar razne druge dobre lastnosti. Ko bi jih človek zmerno rabil, bi bilo vse v redu. Temu pa žal ni tako. Nobena stvar, ki jo človek uživa, se pri nas tako ne zlorabi kakor alkoholne pijače. Zakaj neki? Zaradi prijetnega okusa? Tudi to, a glavni vzroki so drugje. Mnogo so krivi ljudski predsodki, ki pripisujejo vinu in žganju naravnost čudovite učinke. Glavni vzrok pa je alko-

hol sam, ker je strup. Proti strupom se namreč telo brani s tem, da izvaja protistrupe. Če kdo, ki je dalje časa užival kak strup, nenadoma preneha, ostanejo v njem samo protistrupi, ki povzročajo bolešno razpoloženje in neodoljivo težnjo po strupu. Kdor se je navadil na alkohol, opij, mišnico, nikotin, mora imeti železno voljo, da se reši. Pijanček kljub »moči«, ki mu jo daje alkohol, tega navadno ne zmore, tako je postal od pijače ves slab in otročji.

Alkohol si človeka zaslužni, pijančevanje postane strast, toda dokler ga javno mnenje obsoja, ni mogoče govoriti o narodni napaki. Vsa ljudstva imajo jetnišnice, kamor zapirajo tatove, goljufe, nasilneže, in prav to, da jih iz svoje srede izločajo, dokazuje, da so te nerednosti napake posameznikov, ne narodni greh. Zlo postane res narodni madež, kadar se teko razpase, da javna vest otopi, nered mirno prenaša, morda naravnost občuduje. Glede pijančevanja smo pri nas res že tako daleč. Tudi Francoza premoti, da se opije, toda zaveda se, da je to grdo in da se je treba skriti. Pri nas pa brez težave naletiš na močno vinjene vidne zastopnike obojne gosposke ali srečaš znanega kulturnega delavca, ki se o belem dnevu brez sramu natrkan pozibava proti domu. Za kmečkega očanca je pa skoro sramota, da bi se vrnil čisto trezen iz vinograda. Naša javna vest pijanosti ne čuti več kot madež, pijanca ni treba biti sram, nezmernost v pijači nima ovire, pijančevanje je postalo res naš narodni greh. Le v narodni pesmi, ki se sicer tudi s prizanesljivo porrednostjo nasmiha pijancu in pijanki, govori še stara ljudska modrost:

Grdo, grdo bi nam bilo,
ako bi se nam zgodilo,
če b' se kateri tak napil,
de b' mu pot prevozek bil.

Pjancam nočemo napiti,
pjankam vina ne točiti:
Pjanc je nehvaležen tat,
kedar dela 'z vina trat.

Štrekelj III. 5820)

Škoda, ki jo povzroča pijančevanje, je neizmerna. Koliko škode je že na pijači, ki se potratí. Mnogi med nami še za potrebo nimajo kozarca vina, pa se najdejo ljudje, ki se brezobzirno nalijejo do nezvesti in čisto brez koristi uničujejo žlahtni sad naše zemlje. Pa ko bi to bilo samo brez koristi in ko bi ga samo uničevali! Ko bi tak objestnež to, kar namerava potratiti, kar zlił po zemlji, že to bi bila nezaslišana krivica do tistih, ki trpe pomanjkanje. Toda ne, vlija v sebe, da uničuje svoje zdravje, zmanjšuje svojo delovno moč, postaja nadležen in nasilen. Koliko nesreč, koliko pobojev, koliko upropaščenih posestev, koliko uničene družinske sreče ima na svojem računu pijančevanje! Zlasti usodno pa je, da alkohol prepaja in zastruplja rodne celice in s tem že v naprej uničuje tudi potomstvo. Zakoni pijancev dajejo največ zaostale, slabotne, bebaste, k zločinom in pijanstvu nagnjene dece, ki polni bolnišnice in kaznilnice. Kdor bi vso to gospodarsko škodo, ki jo povzroča pijančevanje, izračunal, bi dobil strahotne številke.

Manj otipljiva, v resnici pa mnogo večja in usodnejša je нравna škoda. Pijančevanje ljudstvo poživini. Živali je njeno ugodje vse: jé in pije, počiva in se plodi, višjega smotra nima. Človeku pa naj telesno življenje in ugodje samo pomaga do višjega, duhovnega življenja. Poseben znak, ki človeka dviga nad žival, je, da je nesebičen, dober do sočloveka, da občuduje lepoto, goji umetnost, pogloblja svoje znanje in se z verskim življenjem dviga k Bogu. Pijančevanje je dokaz, da ima za ljudstvo, ki mu je vdano, nižje, živalsko življenje večjo privlačnost kakor višje, duhovno. Požrešnost je zmagala nad plemenitostjo, telesni užitek mu je več kot človeško dostojanstvo. Tako ljudstvo prodaja za ceno svojih nižjih, živalskih naslad vse, svojo čast, svojo svobodo, svoj materni jezik, svojo vero. Obljubi mu, da bo dobro jedlo in pilo, pa malo delalo, in vse bo drlo za teboj. Gorje narodu, ki ima take uradnike in voditelje! Morda na zunaj

vrše v redu svoje dolžnosti, toda s srcem niso pri delu. Dober gospodar vedno razmišlja, kako bi mogel kaj izboljšati, dober duhovnik ves teden premišljuje, kaj in kako bo povedal svojim ljudem, da bo zaleglo, dober uradnik tudi v prostem času misli na to, kako bi pomagal ljudstvu, ki ga je izšolalo. Kdor pa je vdan pijači — ni treba, da je ravno pijanec — ima svojo pozornost drugje. Njegova prva skrb v novem službenem kraju niso ljudske težnje in potrebe, njegova prva skrb je, da bi čim prej odkril najboljše gostilno. Njegovi pogovori se sučejo o tem, kako so se takrat in tam dobro imeli, kako so se ga navlekli, njegovi najljubši načrti so posvečeni veselim pivskim družbam. Če mu kdo očita nedelavnost, pravi, da nima navodil. Da bi sam predstojnike opozarjal na krajevne potrebe, to mu še na misel ne pride. Čemu bi si nalašč množil delo! Ni čudno, da tako ljudstvo kljub vsem dragim šolam in uradom tako počasi napreduje ali naravnost propada.

Kdor hoče svojemu narodu in sebi dobro, ta mora z vsemi močmi delati za treznost. A kako?

Najprej s tem, da v obče napovemo boj živalskemu gonu po uživanju, ki tako razjeda sodobno človeštvo. Že žival ima rajši svobodo kakor hrano. Kolikor bolj mora človek zavrniti hudiča, ki mu ponuja čutne naslade, z Gospodovimi besedami: »Človek ne živi samo od kruha!« Brez obvladanja telesnosti, ki teži le po uživanju in brezdelju, ne more ne posameznik ne narod doseči svojih vzorov. Če se je pa treba zaradi duhovne rasti odpovedati često celo dovoljenim užitek, koliko bolj vsaki nezmernosti, prav posebno pa še nezmernosti v pijači, ki za cele ure zatemni to, kar je najdragocenejšega v nas, zdravo pamet in čut za dobro in slabo.

Ker je pijančevanje postalo že naš narodni greh, ki ga javna vest ne obsoja več, je treba z vsemi sredstvi vzdramiti otopeli нравni čut in znova uveljaviti edino pravilno sodbo, da je že vinjenost, kaj še le pijanost, nekaj ostudnega, sramotnega, pohujšljivega,

znak mevžave volje in skrajne brezobzirnosti do soljudi, pred Bogom pa najbolj grešna nezmernost, ki čisto spači božjo podobo v človeku. Čudno, naše ljudstvo smatra duševne bolezni, ki so res strašna preizkušnja, za sramotne. Družina zakriva takega bolnika, kolikor more, in kdor je od take bolezni ozdravel, grenko čuti, kako se brezsrčni ljudje spogledujejo, ko stopi med nje in kako so celo dobri v neki zadregi pred njim, češ, kaj če ga zopet prime. In vendar, bolezen je bolezen. Nobena ni sramotna, razen kolikor jo je človek sam zakrivil. A isti ljudje, ki ne morejo prenesti zmešanega bolnika, so vsi prizanesljivi do pijanca, ki se je prostovoljno pogreznil v blaznost. Še več, pijanost jim velja celo za nekako junaštvo. Pijanci se smejo javno bahati, kako so se ga navlekli, kako so koga ozmerjali, kako so tiščali ključ narobe v ključavnico, kako so spali poleg postelje itd., in ljudem, ki hočejo biti sicer dostojni, se zdi vse to silno zabavno in imenitno. Ubogega bolnika, ki ni zakrivil svoje nesreče, se izogibajo in sramujejo, brezvestnega zapravljalca pa, ki se je sam rad in z velikimi stroški do blaznosti napil, v tem stanju počenjal največje neumnosti, kolvratil po cestah, oblajal, kogar koli je srečal, se valjal po jarkih ter se ves ponečedel, tega pa imamo za junaka! Dokler se ta sodba temeljito ne spremeni, bo ves boj proti usodni pijanski strasti brez uspeha. Kaj pomagajo najboljši zakoni, ako bo javnost izkazovala pijanec naklonjenost, ga skrivala, zmanjševala in tajila njegovo pijanost in opravičevala vse izgrede, češ, je bil pač malo dobre volje. Zato je naloga vseh poštenih ljudi, ki hočejo svojemu narodu dobro, zlasti naloga idealne mladine, ki se zbira po naših društvih, da pomaga razširiti in uveljaviti o pijančevanju pravo sodbo in da to sodbo pijancu, ko se je streznil, pa naj bo kdor koli, na primeren način tudi pokaže. Kakor nikomur ne pride na misel, da bi se javno hvalil s tatvino, tako dostojni ljudje ne smejo dopustiti, da bi se kdo bahal, kako se je napil.

Če bo ljudstvo uvidelo, koliko škodo mu dela pijančevanje in kako sramotna je nezmernost v pijači, tedaj bo mogoče tudi uspešno izdati primerne zakone. Prvo bi bilo, da se osnuje zdravilišče, odnosno poboljševalnica za pijance. Naj že koga ozdravijo ali ne, zavod bo svoj namen dosegel že s tem, da se bo lahko zagrozilo pijancu: če se znova napiješ, greš pod ključ. Zakon naj zaščiti družino pred pijancem. Kjer hranilec večji del svojega zaslužka zapije, naj se izplačuje zaslužek kakemu drugemu članu družine, ki ga zanesljivi sosede smatrajo za pametn ga. Če se pijanec temu upira, naj pride v poboljševalnico. Vse stopnje pijanosti naj bodo kaznive. Kdor javno kaže, da ima toliko, da lahko zapravlja, tega naj zakon občutno privije. Cerkvena in svetna oblast naj odtegneta službo vsakomur, ki se mu dokaže, da je bil nekajkrat pijan. Narod si vendar ne bo plačeval nezanesljivih uradnikov in pohujšljivih vzgojiteljev! Število gostiln naj se temeljito skrči. — Oblast, ki na tem ali onem področju ne stori svoje dolžnosti, boječ se javnega mnenja, ki se pri nas često ustvarja po vaških krčmah in mestnih bezukah, redno prej ali slej na svoji koži občuti, da je ljudska sodba bolj zdrava, kot se zdi. Kakor študent, ki si na zunaj želi čim manj učenja in čim več počitnic, nazadnje obsodi premehkega učitelja, češ da ga ni ničesar naučil, tako narod, ki na glas sicer zahteva svobode do razbrzdanosti, kmalu zamrzi popustljivo upravo in si zaželi nekoga, ki bo s krepko roko »napravit red«.

Kaj pa naše vino? Ali naj vinograde izsekamo? Le brez strahu! Nekateri narodi še več popijejo, kakor mi, pa imajo manj pijancev, ker pijejo po pameti. Saj ni treba plače takoj prvi dan zapiti, potem pa vsega stradati! Sicer se pa zdi, da bi bilo naših pijač še premalo, če bi pili res samo pristne in svoje. Le pogledjte po izložbah in cenikih! Odkod vse si vozimo vina in žganja in tako razmetavamo po svetu svoje narodno premoženje! Premalo smo tudi poučeni, kako se

sadje uporabljaja. Pred dvema letoma so ljudje puščali češplje na drevju, drugi so jih na veliko prekuhávali v žganje, pili do nezvesti, da, do smrti, ker jim nikdo ni znal dopovedati, da je mogoče tak sad tudi brez sladkorja pokuhati v mezgo. V Ljubljani se zgodi, da niti ob trgatvi ni domačega grozdja na trgu, čez nekaj mesecev pa ni kam z vinom! Ne sadja ne pijače ni preveč, samo božjega daru ne znamo rabiti.

Zelo učinkovito sredstvo proti pijančevanju je popolna abstinenca. Nevsiljiv abstinenc je svoji okolici svetel zgled in tiha pridiga. Sv. Pavel je ob neki priliki dejal: »Če jed pohujšuje mojega brata, nikoli ne bom jedel mesa, da svojega brata ne pohujšam.« Ali se med nami ne bodo našle požrtovalne osebe, ki bi si rekle: »Če moj zgled lahko dvigne brata, svoj živ dan ne poskusim opojne pijače, samo da se slovenski narod iztrezni.« Abstinenca ni za vse, abstinenca je pretiravanje, toda v naših krajih prepotrebno pretiravanje. Če

hočemo izbiti ljudstvu iz glave blodno mnenje, da je opojna pijača neprekosljiv vir zdravja, moči in duhovitosti, pijanost pa znak močatosti, se bo moralo žrtvovati v vsakem kraju nekaj oseb, ki bodo zgled, kako je človek lahko zdrav, delaven, vesel in pameten, četudi ne pokusi nikoli niti kapljice alkohola. Kot kristjani, ki vemo, da Bog kaznuje včasih vse ljudstvo zaradi slabih posameznikov in prizanese vsej pokrajini zaradi nekaterih pravičnih, pa moramo misliti tudi na to, kako bi Bogu dali zadoščenje za rojake, ki ga žalijo s pijanostjo. Ali ne bi stopil naš narod v stiski z mnogo večjim zaupanjem pred Boga, če bi si bil v svesti, da se za vsakogar, ki greši z nezmernostjo v pijači, žrtvuje nekdo s popolno vzdržnostjo? Duhovniki, člani Katoliške akcije, učitelji, predsedniki društev, vsi, ki ste pripravljeni delati za skupnost, ali vas nič ne mika, da bi postali kot abstinentje žrtve in apostoli treznosti za slovenski narod?

Pridno na delo

(V. Z.)

Za naš napredek na prosvetnem polju so prosvetna društva pravi blagoslov. Tudi v tem času, ko divja vojna vihra, se zavedajmo društvenega in prosvetnega dela. Vsak zaveden Slovenec mora biti član prosvetnega društva, pa ne samo član, ki prispeva svoj letni donesek, ampak delaven, ki rad pomaga kjer koli more. Delavnih članov potrebuje vsako društvo. Kako priljubljene so dobre ljudske igre, ki še vedno blagodejno vplivajo na ljudstvo. Naše ljudstvo ljubi dobre **predstave**, seveda je na mestu vsestranska previdnost, če hočemo, da bodo uspehi povoljni in neprijetnosti izključene. Zavedajmo se, da se uprizarjajo le take igre, ki res blaže srca in imajo vzgojno jedro. Primerno je, da društvo pripravi spored iger za vse leto. Dramatični odseki naj takoj začno s pripravami za igro v novembru, za

božično dobo, za predpustno dobo in za postni čas, ko naj se igrajo izključno samo verske igre ali igre z resno vsebino. Obilo zbirk vam nudi Prosvetni oder, ki prinaša priporočljive igre sproti in nanje tudi opozarja.

Društvena knjižnica. Vsak si ne more kupiti knjige, toda čital bi jih rad, zato naj skrbi prosvetno društvo, da ima dobro urejeno društveno knjižnico. Že v tem vidimo, kako velikega pomena je za vsako župnijo prosvetno društvo. Brez knjižnice ne more društvo vršiti svoje naloge. Zato skrbimo sedaj na jesen, da bo društvena knjižnica za bodočo zimo dobro poskrbljena. Z nabavo knjig ne bo letos velike težave. »Slovenčeva« knjižnica, ki obsega 24 knjig, stane 120.— Lir. Take ugodnosti za nakup dobrih po-vesti in romanov še ni bilo na knjiž-

nem trgu. Prva knjiga pod naslovom »Trop brez zvoncev« od pisatelja Janca Jalena, obsega krasno povest iz naših planin, ki je že izšla. Tudi naslednje knjige: »Moje ječe« od Silvio Pellica, »Dekle z biseri«, slavní roman o razdejanju Jeruzalema, svetovno znane pravljice od Božene Nemcove, »Podkornoški gospod«, zgodovinska koroška povest, »Ljubezen in zlato«, roman o veliki ljubezni med kopači zlata na divjem Zapadu, France Bevk »Vedomec«, lepa kmečka povest, Wallace »Zagonetna grofica«, Grazia Deledda »Marijana Sirca« obsega roman ljubezni plemenite deklice in ubežnika, »Zlato večnega Juda«, roman o judovstvu, bogastvu in o njegovih verskih misterijih, »Deklica s Prisojo« in »Anže«, dve lepi povesti, ter »Veliki jeze«, zgodovinski roman domovinske ljubezni. To je 12 naznanjenih knjig, ki bodo v kratkem izšle. Vsaka društvena knjižnica mora biti naročnica te lepe zbirke.

Društva morajo biti članom kraj, kjer se oddahnejo od vsakdanjih skrbi, od truda in dela. Zato se mora s poukom vrstiti tudi pošteno razvedrilo, ki vzbuja človeku dobro voljo in novo veselje do dela. Zato naj ima vsako društvo tudi **pevski odsek**. Blažilni vpliv petja na človeško srce je vsakomur znan. Lepo zapeta pesem človeka razvedri. Pevce pa je treba v dobri volji ohraniti, zato naj jim gre odbor vsestransko na roko, da ne izgubijo poguma. Pevovodju naj se nakloni kaka nagrada ali primerno darilo, da se mu podvoji veselje do dela v pevskem odseku.

Poleg petja naj društva goje tudi **glasbo**. Marsikatero društvo ima že svojo godbo ali vsaj tamburaški zbor. Kjer koli je to možno, naj odbor skuša dobiti spretnega učitelja za godbo, saj bo trud obilno poplačen. Godba zelo povzdigne prosvetne večere in zabavne prireditve.

Društva naj skrbijo tudi za primerne **zabavne večere**. Kot Miklavžev večer, predpusni večer in Silvestrovo. Skrbi naj, da bo spored na teh večerih zanimiv in raznovrsten. Poleg pevske točke naj bodo dramatačni pri-

zori, kratek nagovor, deklamacije in podobno. Pripomnimo, da deklamacije malih otrok zelo lepo vplivajo.

V društvu mora utripati živahno življenje. Poleg veselih in zabavnih točk naj bo v našem programu tudi pouk. **Pouk** je pri prosvetnem društvu prav za prav glavna stvar. Ves pouk se mora vršiti v soglasju z nauki katoliške vere na versko-nravni podlagi. Ta pouk naj se vrši s predavanji. Ob nedeljah popoldne naj se zbere društvena družina v društvenih prostorih, kjer naj bi se vršilo času primerno predavanje. Predavanja morajo biti izpeljana v lahkem slogu, zanimiva, prepletena s šaljivimi zgodbicami, da se poslušalci ne utrudijo. Da so predavanja bolj privlačna, naj bodo opremljena s skioptičnimi slikami. Centrala vam nudi nad 350 takih predavanj. Letos je tudi na razpolago dovolj predavateljev. Zato se teh predavanj lahko poslužijo vsa društva, ki imajo na razpolago električno razsvetljavo. Za bodoče leto smo postavili naslednji program predavanj: 1. Lepa si zemlja slovenska; 2. Ljudska umetnost; 3. Slovenska legenda in sliki in besedi; 4. Zgodovina ljubljanskega gradu; 5. Bela Krajina; 6. Sprehod po vatikanskem muzeju; 7. Marijina božja pota po Slovenkem; 8. Josip Stritar; 9. 350letnica Jakoba Gallusa; 10. Skrivnost Cerkljskega jezera; 11. Naši gradovi; 12. Živali v prazgodovini; 13. V deželi suhe robe; 14. Junaki naroda v luči svetega pisma; 15. Verske igre nekdanj in sedaj; Zgodovina slovenskih mest; 17. Narod naš dokazuje hrani. Torej tvarine dovolj primerne za naše bodoče delo.

Društvo ne sme pozabiti, da širi med članstvo **treznostno misel**. Prav ta številka Vestnika prinaša lepo predavanje iz tega področja. Prepričani smo vsi, da ta rana gloda na našem narodnem telesu in da jo je treba zaceliti, za kar so poklicana naša prosvetna društva.

Čas, v katerem živimo, pa nam nalaga še posebno skrb, to je **socialna pomoč**. Koliko je danes revežev naših bratov in sester, ki pogrešajo svoje

tople domove. Kolikim našim članom trkata revščina in pomanjkanje na vrata, zato je dolžnost naših društev, da posvečajo tej socialni zimski pomoči največjo pozornost. Odpri srce, otiraj bratovske solze!

Tako približno naj bi bil videti program naših prosvetnih društev za bodočo jesensko-zimsko sezono. Če bodo

odbori skrbeli za živahno društveno življenje s predavanji, s petjem, z dramatičnimi predstavami, z dobro obiskano knjižnico in z bralno sobo, tedaj bodimo prepričani, da bo prosvetno društvo družilo vse člane v lepi slogi in da bo duh edinosti, nesebičnosti in požrtvovalnosti prešinjalo celotno prosvetno društvo.

Zgodovina filma

(V. Z.)

Dne 24. avgusta 1891 je dal Edison patentirati prvi kinematografski aparat. Gotovo je, da se ne more trditi, da je Edison prvi in edini njegov izumitelj. Istočasno je namreč kinematografski aparat iznašlo več ljudi. Da bi predvajali žive slike, so znameniti ljudje že pred Edisonom iznašli aparate. Zdi se, da je tudi kinematografija poglavje, ki je — kakor letanje po zraku — zanimalo človeštvo že dolgo vrsto let. Tako je Anastazij Kircher povabil svoje goste že leta 1650, v svojo sobo pred razpeto belo platno. Na platnu so se kazale v živih barvah slike, ki so postajale večje, nato manjše, nakar so izginile v meglo. Vsa družba je bila presenečena in se ji je zdelo, da leži nekaj skrivnostnega nad tem prikazovanjem. Ta svoj aparat je imenoval Kircher *Laterna magica*. Ta naprava je razveseljevala in zabavala skozi dolga stoletja vse sloje ljudstva. Ta aparat pa je bil oče poznejšega skioptikona.

Veliko pozornost je vzbudil v pričetku 19. stoletja v Parizu Gasper Robertson iz Belgije. O njem so govorili, da zna poklicati in pričarati na platno mrtve ljudi. Ni čuda, da je bil obisk ogromen. V resnici pa je bil njegov aparat le nekoliko izboljšana *Laterna magica*, katero je imenoval *phantoscop*.

Belgijski profesor Plateau je v 18. stoletju izpopolnil tovrstni aparat z okroglimi stekli in z odprtinami, skozi katere je bilo mogoče na drugem steklu gledati majhne postave, ki so se dozdevno premikale. Ta iznajdba

je šla pod raznimi imeni v širni svet. Čim bolj pa se je razvijala fotografija, tem lepše je bilo tudi razdobje za kinematografijo. Edison je že imel zaprto kamero, zgoraj pa odprtino za gledanje, znotraj v kameri je tekel po valčkih 10 metrov dolg trak s serijskimi slikami premikajočih se scen. Na takem traku je bilo tudi že do 1450 posameznih slik. V eni sekundi je gledalec lahko videl 50 slik. Najbolj priljubljene prireditve, ki so se snemale, so bile konjske dirke, plesi, sprevedi in športne prireditve. Vsa ta iznajdba pa je imela to napako, da je mogel gledati samo en gledalec. Omejena je bila torej le za eno osebo. Zato je nadarjeni Edison že naslednje leto, to je l. 1892, izpopolnil svoj prvi aparat in je v Parizu priredil prvo kinematografsko predstavo ne več za eno osebo, temveč za stotine in stotine gledalcev. Za to iznajdbo so se začeli zanimati zlasti Francozi. Brata Lumiere sta bila tista, ki sta pričela v Parizu v *Grand-caffe* z rednimi kinematografskimi predstavami. Prvi večer sta na primer prejela 35 frankov vstopnine. Toda nista obupala. In sta vztrajno nadaljevala s predstavami. Zanimivo je dejstvo, da sta po treh tednih en večer za več predstav že prejela 25.000 frankov v blagajno. Ta večer se je film ali kino prvič pokazal kot dobičkanosno podjetje. Zato se ta dan imenuje rojstni dan kino-podjetij. S tem dnem je namreč začel film živeti svoje čisto posebno življenje in je nastopil zmoglavno pot po celem svetu. Izumitelj Edison je prejel od sv. Očeta Pi-

ja XI. visoko cerkveno odlikovanje za to iznajdbo, kot dokaz, da je Cerkev spoznala ogromen pomen kinematografije za človeški rod.

Skoraj ni dogodka na svetu, bodisi veselega ali žalostnega, ki ga ne bi takoj posnela filmska kamera in ga nam že po 24 urah pokazala v svojih kinih. Tako je postal kino kulturna potreba sodobnega človeka. Poleg tiska in radia je postal film najuspešnejše in tudi najnevarnejše orožje, ki je sposobno izpeljati kakršno koli propagando. Dober film je naravnost blagoslov, ki prinaša človeku neizmerne dobrine. On je sposoben, da pospešuje vse dobro, da dviga versko zavest in moralo, da povečuje zgledno družinsko življenje, da poje slavo speve materinski ljubezni, da pokaže eno samo odpoved in žrtev, s katero spremlja mati svojega otroka od zibelke v širni svet tja do groba. Film služi prosveti in kulturi vseh narodov, saj jo seznanja in širi med posameznimi narodi, pokaže razne napredke na vseh področjih kulturnega udejstvovanja. Ne moremo si misliti zdrav-

niške vede, higienskih naprav, napredka v kmetijstvu, pri živinoreji, mlekarstvu, sadjarstvu, ni možen napredek ne v trgovini ne v obrti brez najbolj nazornega sredstva, to je brez poučnega filma. Film je torej danes v službi naroda in ljudstva. Ni čuda, da se trudi vsaka država, ki hoče živeti in ohraniti svoj narod zdrav, dobiti v svoje območje dobre filme, s pomočjo katerih hoče od svojih podanikov odstraniti kvarne vplive, ki bi kedaj bili zmožni zmanjšati njeno odporno moč. Vse države sveta, ki skrbijo za blagor svojih narodov, se trudijo, da bi imele tudi zdrave državljane in zdrav zarod. Zato mora pri njih film vršiti tisto nalogo, ki mu jo določi državna oblast. Država pač ve, da je boljše zidati moderne porodnišnice namesto kaznilnic, lepa sončna igrišča in športne stadione, kakor pa zavode za pokvarjeno mladino. »Res publica — suprema lex!« To geslo, ki se po naše pravi »Javna blaginja je najvišja postava«, naj bi veljalo tudi za filmsko proizvodnjo. Film naj služi skupnosti, ne pa posamezniku.

Knjižnice v Italiji

Po uradnih podatkih je bilo konec leta 1939 v Italiji 33 državnih knjižnic, ki so imele 854.470 rokopisov, od tega rokopisov v obliki knjig 129.504, 712.415 pisem in listin ter 12.555 pergamentov. Tiskanih knjig pa so imele italijanske državne knjižnice 12 milijonov 917.970, od tega 54.251 inkunabulov, 8.216.907 zvezkov (vštevši tudi raritete in revije), brošur (vštevši tudi redkosti) 257.655 in 257.655 posameznih listov. Revij so imele vse knjižnice 31.452.

Največja knjižnica po obsegu je v Firenzi: Osrednja nacionalna knjižnica, ki je poleg vsega drugega štela 2.655.587 zvezkov. Ta knjižnica se od-

likuje tudi z obilico rokopisov, od katerih ima več kot polovico vse zaloge italijanskih knjižnic.

Druga največja knjižnica je nacionalna v Napoliju z 1.505.689 zvezki, tretja pa osrednja nacionalna knjižnica v Rimu z 1.195.829 zvezki.

Druge večje knjižnice so še naslednje: v Rimu vsenčiliška 570.618 zvezkov, Casanate z 250.168 zvezki, Arheološka in umetnostno zgodovinska 156.041 zvezkov, Glasbena (Sv. Cecilija) 128.259, Angelska 127.746, Moderna in sodobno zgodovinska knjižnica 101.000 zvezkov, Medicinska 64.570 in Vallicellijanska 42.600 zvezkov. Skupno je v Rimu 8 državnih knjižnic.

Vsebina: Dr. J. J.: Pijančevanje — naš narodni greh. — V. Z.: Pridno na delo. — V. Z.: Zgodovina filma. — Knjižnice v Italiji.

Uprava: Pisarna Prosvetne zveze, Ljubljana, Miklošičeva cesta 7. — Odgovorni urednik in izdajatelj Vinko Zor, Sv. Petra c. 80. — Za Zadržno tiskarno v Ljubljani: Maks Blejec

PROSVETNI ODER

OKTOBER

1941/XIX

Vzgoja gledalcev

(Nadaljevanje)

Dorasel igrski vodja z igralci

Druga važna stvar pri izbiri igre je ta, da poiščemo tako igro, ki jo določa razume in pozna igrski vodja ter jo more zadosti razložiti in lepo posredovati tudi igralcem, ki naj jo s svojim smiselnim igranjem podajo ljudem. Igralec, ki ne ve, kaj igra, ki je brezbrizen ob misli na to, ali je igra, v kateri igra, dobra ali slaba, tak igralec ni kaj prida delavec na področju ljudske prosvete. Vsak igralec si mora priti čimprej na jasno glede vloge, ki mu je dodeljena, premozgati in premisliti jo mora do zadnje podrobnosti, kajti šele potem bo mogel gledalcem nekaj dati, šele potem bo tudi mogel res igrati, to se pravi, smiselno podajati tisto osebo, ki mu je v igri zaupana, sicer pa bo vsa njegova igra ostala nekje na površini. Nič ne bo pomagalo, če se bo še tako dobro priučil besedila, nič ne bo zaleglo, če bo še tako natančno vedel, kje mora ta in ta čas stati. Šele potem, ko bo dodeljeno vlogo pravilno dojel in dokončno razumel, šele potem bo njegovo prizadevanje in igranje imelo tudi pravi uspeh, šele potem bo koristen ud ljudskovzgojne organizacije.

Na podeželju je sicer precej zelo razširjeno mnenje, da zmore vsak igralec vsako vlogo. Prav iz tega razloga se namreč lotevajo tudi vseh iger, naj bodo še tako težke in globoke, naj bodo še tako problematične. Naši igrski vodje so vse preveč površni. Bog ve, iz kakšnega razloga se mu je kaka igra prikupila in jo hoče kar na slepo dati tudi v svojem kraju. In kdo bo režiral? Seveda sam, saj boljšega tako ni, si kadi v svoji domišljavosti, namesto da bi stopil k prvemu bolj razgledanemu in bolj izobraženemu človeku in mu povedal svoj namen ter ga prosil za svet.

Nič ni čudnega, če se potem pri takih pretežkih igrarh lovi režiser od skušnje do skušnje, nič ni čudnega, če dobiva igra z vsako skušnjo drugačno podobo, nič ni čudnega, če igralci samo odbrenkajo svoje besedilo in tudi to ni nič čudnega, da ostanejo gledalci ob igri čisto hladni in brezbrizni, mogoče celo nezadovoljni. Potem pa se seveda naš nadebudni režiser sprašuje, kako je to, da je pri njih prav ista igra doživela polom, ki je v sosednjem kraju imela tak

uspeh, da so ljudje še tedne in mesce govorili o njej. Nočejo in nočejo se mu odpreti oči, da niso vsi kraji na isti ravni izobrazbe, noče priznati, da je zlasti sam kriv, ker se je s popolnim nerazumevanjem igre kljub vsemu lotil režije.

Odkrito povemo, da tak domišljav in neresen igrski vodja naredi več škode kot koristi, kajti ljudje so odšli prazni od igre in so še za drugič izgubili veselje in voljo.

Nikar se ne sramujmo priznati svojega neznanja. Zakaj ne bi rajši že takoj v začetku, ko preberemo igro, ugotovili, da je za nas pretežka in za naše igralce preveč nerazumljiva. Saj ne moremo zahtevati od svojih ljudi, ki imajo polne roke posla za svoj vsakdanji kruh, da bi se prav zaradi naše kaprice morali poglobljati v kako vlogo preko svoje moči in sposobnosti. Saj celo poklicni igralci, veliki umetniki, pogosto odkritosrčno priznajo, da je kaka vloga zanje pretežka in da ji niso kos.

Vsak igrski vodja naj torej ob izbiri kake igre dobro premisli sebe in svoje igralce in naj ugotovi, če pozna toliko delo in dobo in okolje, v katerem se dejanje vrši, da ga bo znal ponazoriti tudi igralcem in preko njih gledalcem. Če si na to vprašanje ne more povoljno odgovoriti, je bolje, da igro čimprej odloži s programa, kakor pa da bi s slabo in neprimerno uprizoritvijo pokvaril vse. Tudi poklicni odri in poklicni režiserji so že dostikrat brez sramu priznali, da je ta in ta igra za njihov oder in za njihovo igralsko skupino pretežka, in se niso poskušali z njo. Počemu bi se naše podeželje moralo kosati v takih stvareh s poklicnimi gledališči in jim odvzemati kruh?

Bolje je namreč, da igramo primerno igro dobro in lepo, kakor da bi se slabo izkazali s kako pretežko in za nas pregloboko igro.

Naj pri tej priložnosti omenim zanimivo stvar. Pred leti je skoraj vsak naš oder uprizoril Govokarjevega Martina Krpana. Navadno so se pri tej igri režiserji ob izbiri naslovne vloge ozirali zlasti na igralčevo zunanost, velikost in moč. Tako je moral včasih kak povprečen in celo podpovprečen igralec prevzeti vlogo Martina Krpana samo zaradi

tega, ker je bil po postavi velikan in hrust. Ali bi ne bilo veliko bolje, če bi se režiserji ozirali manj na zunanjo podobo? Ali ne bi bilo bolje, če bi se rajši odrekli uprizoritvi Martina Krpana, če ne bi mogli dobiti med svojimi igralci nekoga, ki bi tako po postavi vsaj delno, zlasti pa po dobri igri bil kos naslovni vlogi? Zunanost je torej stransko, glavno je vselej in povsod notranost, sposobnost dobrega podajanja in možnost igralčevega življenja v vlogi. Seveda je prav pri takih zgodovinskih in na pol zgodovinskih, toda splošno znanih osebah za igralca veliko težje. Mora se res dobro spoznati z dobo in okoljem, da more vsaj približno ustrezati vlogi, da ne pokvari vseh predstav, ki so jih imeli gledalci doslej o tisti osebnosti.

Igrski vodje, vprašajmo se torej vselej in ob vsaki igri, ki jo mislimo uprizoriti: Ali poznam igró do podrobnosti? Razumem pisatelja in njegove ideje? Vem, kakšen je njegov namen s to igró? Ali dodobra poznam in razumem vse osebe, ki nastopajo v igri? Poznam dobo in okolje, v katerem se dejanje dogaja? Vem, kakšne so bile tedaj navade, obleke in podobno? Če si na ta vprašanja ne bomo mogli povoljno odgovoriti, je za stvar najbolj koristno, da igró odložimo in si izberemo kaj lažjega.

Primeren oder

Tretji pogoj, da bo naše igranje res smiselno in za občestvo koristno, pa je ta, da igra ne zahteva nemogočih stvari v pogledu odrske opreme.

Redki so odri, ki bi imeli zadosti praktično kuliserijo. Navadno je prav to pastorek, za katerega se naši igrski delavci najmanj zanimajo. To mogoče še poskrbe, da je oder zadosti prostoren, toda kaj več že ni njihov namen. Da bi se potrudili in naredili sami podrobne načrte, da bi bilo postavljanje kulis čimbolj hitro in pripravno, dalje, da bi bila izmenjava brez hrupa in razbijanja, da bi vsaka predstava lahko nemoteno potekala, to se jim zdi že odvišno in nepotrebno delo. In vendar je pri igri velike važnosti prav to, da ne motijo predolgi odmori, med katerimi je slišati z odra razburjeno klicanje, dajanje navodil, razbijanje s kladivom, pribijanje in prestavljanje kulis in podobno.

Če torej nimamo zadosti praktično urejenega odra za razne spremembe, je veliko bolj pametno, da se čimbolj izogibamo iger, ki zahtevajo veliko sprememb.

Pa ne samo to. Ne samo, da morajo biti kulise čimbolj praktično urejene. Še veliko več! Morajo biti tudi za tisto igró primerne, morajo res pomagati pri igri, ne pa gledalce motiti in begati.

Navadno imajo naši odri samo dve tri spremembe kulis. Recimo gozd, vas in sobo. In zdaj počenjajo s temi tremi

spremembami vse mogoče in nemogoče stvari. Soba mora biti prav tako dvorana v kaki srednjeveški palači kakor samotna celica v zapuščeni ječi, prav tako kmečka gostilna kakor del cerkve in podobno. In vas! Naj se dejanje vrši kjer koli, pri nas ali na tujem, v mestu ali na deželi, na polju ali ob morju, povsod in vselej je na odru neizogibna vas s kmečkimi hišami in pobarvanimi okni. Kadar pa na noben način ni mogoče postaviti dejanja ne v sobo ne na vas, takrat pa se režiser reši iz zadrege s tem, da postavi gozd na oder. In zdaj se sestane med fantom in dekletom vrši v gluhem gozdu, prav tam pa se vrši tudi še marsikaka druga stvar, ki bi vse prej spadala kam drugam.

Kadar se spomnim na neko podeželsko predstavo Shakespearovega Hamleta, mi gre vselej na smeh. Saj pa je bila res popolna komedija kljub vsej tragediji. In tudi nič čudnega ni, kajti režiser si je pač pomagal, kakor si je vedel in znal s temi tremi prizorišči. Tako je shakespearev oder doživel gotovo neljubo nasilje in napačno tolmačenje kljub svoji preprostosti v zamisli.

Ali ni v takih primerih veliko bolje, da se zatečemo k zavesam? Ali ni bolje, da pustimo gledalca, naj si sam ustvarja po mili volji prizorišče, mi mu ga samo nakažemo z nekaj zavesami, namesto da bi mu predpisovali, naj se vživi v naše napačno in iz zadrege porojeno prizorišče?

Večina iger, ki so na sporedu po naših prosvetnih odrih, je res pisana v realističnem slogu in torej zahteva tudi realistično prizorišče. Za take igre bo še posebej treba dobro razmisliti, če ima oder vse potrebno za prikaz tiste dobe in tistega okolja. Če tega naš oder nima, nikar ne poskušajmo z igró na dan. Pustimo jo drugim odrom ali pa jo odložimo za toliko časa, da si bo tudi naš oder napravil potrebnih pripomočkov.

Precej pa je tudi iger, ki niso pisane v izrazito realističnem slogu. Pri takih igráh je seveda tudi prizorišče manj realistično in ga torej prav lahko samo stilno nakažemo. Nekateri odri so že nekaj let sem s pridom uporabljali zaves in druge stilne pripomočke. Seveda pa tudi s samimi zavesami ne moremo nakazati prizorišč v vseh igráh. Tako bi me zlasti motilo stilno uprizorjanje kake izrazito domače narodnostne igre, na primer kakega Finžgarjevega Divjega lovca ali dramatizacije Jurčičevega Desetega brata. Pri takih realističnih igráh s poudarkom na resničnem okolju, je treba v čim večji meri obdržati tudi pripomočke, ki nas podpirajo v tem in nam ne razblinijo enotnosti in prave podobe igre.

Tako moramo torej tudi s te strani dodobra pregledati in premisliti vsako igró, ki jo nameravamo uprizoriti. In šele potem, če ugotovimo, da je naš oder zadosti velik in primerno opremljen za

to igro, jo smemo mirne duše uprizoriti, kajti le tako bomo nekaj prispevali k ljudskovzgojnemu delu, ki je v našem načrtu.

To so trije vidiki, pod katerimi moramo izbirati igre za svoj oder. Niso povsod iste prilike, ne povsod isti ljudje, zato ni mogoče predpisovati za vse kraje istih iger. Pri vsakem odru pa je treba najti uvidevnega, primerno razgledanega in preudarnega človeka, ki bo znal prav za tisti kraj izbrati najprimernejše igre, da bo odrsko delovanje res rodilo sadove med našim ljudstvom, kot bi jih po svojem važnem poslanstvu lahko.

Upravičen je sicer izgovor nekaterih društev, ki se lotevajo neprimernih iger, češ da boljšega, primernejšega ni bilo mogoče dobiti. Še bolj upravičen pa bi se zdel ob takim igranju pomislek, da bi bilo mogoče koristneje, če sploh ne bi nič igrali, kakor pa da zaradi umetniško previsoke in miselno pregloboke igre spustimo nedorasle gledalce praznih duš domov, ali pa — kar se še pogosteje dogaja — s plehko igro pokvarimo ljudem še tisti zdravi okus, ki so ga imeli.

Tožimo torej, da nas pomanjkanje iger sili, da se iz zadrege, še bolj pa najbrž zaradi preljubega izgovora zatekamo po igre vsepovsod, celo s poklicnim mestnim gledališčem bi se radi kosali in tako rekoč svoj podeželski oder uvrščali med nosilce modnih in umetniško propagandnih iger, ki se zibljejo na valovih časa in sloga. Naša naloga pa je vse kaj več. Na ljudskih odrih smemo in moremo dajati samo preskušeno in izbrano hrano, za eksperimente na naših deskah ne sme biti prostora, razen seveda za eksperimente, ki naj naš zavoženi in pohujšani oder spet spravijo na pravo pot.

Individualizem v igranju?

Mislim, da ga načelno nihče ne bo branil. Individualizem nam je zoprni, kakor nam je zoprna njegova druga skrajnost. Povsod in tudi v igranju. Ali pregloboko smo v individualizmu, da bi se ga znali tudi dejansko otresti. Kar brez izjeme vsi odri ne poznajo drugega kot pehanje za osebnim uveljavljanjem. Jaz bolj igram ko ti in ti igraš slabše ko jaz. To je vodilo igranja in spremljata ga zavist in nevoščljivost.

Ni bilo vselej tako. Srednji vek je vse lepše pojmoval družbo in posameznika. Tudi družbi, občestvu je dal, kar jima gre. Od kar pa je humanizem izkvaril človeka s svojimi frazami, so se ljudje počutili kot družina kvečjemu še ob zločinskih revolucijah. Te so prinašale gesla bratstva, a samo dokler se niso nebratsko znebile tekmecev. Krščanstvu, edinemu glasniku resničnega bratstva, so očitali ti isti greh, ki so ga sami delali. Naš čas še vedno ni razbistril teh pojmov — ni čuda, saj je še vedno nekrščanski.

Kljub izgovorom o pomanjkanju primernih iger se zdi, da za naš klavni igrski spored ne nosi toliko krivde pomanjkanje iger kot pomanjkanje discipline in pravega vodstva. Vsak oder dela na svojo roko, kakor pač ve in zna, brez pravega cilja, brez prave smeri, ki mu je vendar v pravih jasno dana. In tako se dogaja, kot je bilo že dostikrat povedano in zapisano, da je igrski spored ljudskih odrov tako neizrazit in nevtralen, da bi istega prav lahko uprizarjali na liberalnem ali socialističnem odru, s pomislekom seveda, če bi tam hoteli take bledeolične stvari.

Naši idejni zoprniki se prav nič ne strše očitnega zagovarjanja svojih misli in načel. Pri njih je igranje čisto očitno usmerjeno za dosego ciljev, ki so si jih zastavili. Njihovo igranje ima čisto jasno tendenco in premišljen program. Zakaj bi se samo katoličani tako plašno skrivali — menda v strahu, da se ne bi komu zamerili — za vse mogoče nevtralne igre, ki nas niso vredne in nam prav nič ne pripomorejo pri ustvarjanju in uresničevanju našega programa.

Tako se ljudski odri, ki smo le odseki prosvetnih društev, prav nič ne oziramo na svoje smernice, nič nam miso mar načela, mirno poteptamo vsako svetinjo. Hočemo biti nekakšen svet zase s posebnimi pravicami, a brez dolžnosti in obveznosti. Ne maramo se podrežati nikomur, ne maramo se ravnati po navodilih svojih matic, češ da smo bolj pametni in bolje vemo, kaj je prav in kaj ni.

Edina posledica, a ta zadosti huda in škodljiva pa je, da ne dosegamo svojega namena, ne vzgajamo ljudstva, ga ne uravnavamo, ampak ga samo begamo in podiramo še tisto, kar kdo drug mogoče s trudom zgradi.

Osebnost kajpak ne sme popolnoma zdesak. Vsakdo je sam zase dovolj svojstven, v sebi zaključen kozmos, da ga ne gre tajiti. Vse najrazličnejše osebne sposobnosti morajo dobiti priliko, da se udeležijo. Bog nam ni dal talentov zato, da jih zakopljemo, marveč da jih razvijemo in izrabimo. Igralec torej sebe ne sme tajiti, nikakor; saj tudi vojaška disciplina ne taji vojakove osebne hrabrosti. Igralec mora biti pristen, to pa bo mogel biti samo, če bo igral iz sebe. Če sem lutka v režiserjevih rokah, s tem še nisem igralec. Človek pa ima duha in duh oživlja. Kako spraviti svojo vlogo v sklad s svojo osebnostjo, nas uči lepo zgled zavetnika igralcev sv. Genezija. Genezij je bil pogan, ki je moral igrati kristjana. Igrati kristjana, ki daje potrdilo svojega krščanstva z mučeništvom, poganu ni lahko. To je tudi Genezij ostro občutil. Nihal je med svojim igralskim poslanstvom in svojim poganskim naziranjem. Ni mogel in ni mogel igrati nekaj, kar mu je bilo

tuje. Njegova osebnost se je upirala. Ali bo trpela njegova igra ali pa bo prizadela njegova osebnost. Genezija je pravilno domel igralški poklic. Bil je iskren do sebe in do svoje vloge: s pomočjo milosti je prešel h krščanstvu in ob koncu igre je tudi njegovo mučeništvo dokazalo, da misli in igra iskreno.

Napačno, zelo napačno pa pojmem osebnost, če jo dajem na prvo mesto med igralčevimi odlikami. Ne, četudi sem glavni igralec, nisem najvažnejši v igri. Domišljam si, če mislim, da je vse od mene odvisno. Igralskega poklica ne pojmem prav, če si prizadevam, da bodo ljudje o meni govorili. Res je, da je slavohlepejša slabost in hkrati spodbuda slehernega umetnika. Zdi se nam, da je prav za prav slava edino plačilo umetnikovo. Da, individualističnemu umetniku je. Toda takšen umetnik ne ve, kaj je njegov poklic. Resnični umetnik je zadovoljen sam v sebi, če mu je delo uspelo, pa naj mu je kdo uspeh priznal ali ne. Zgodovina pravi, da so bili večji umetniki tisti, ki jih

je svet preziral in njihove umetnosti ceniti ni znal. Samo ploskanje, hvala! Ne-vreden smoter vrednega umetnika! In zlati igralca, čigar slava z njim vred umre.

Zavedati se dajmo, kaj je namen igre. Gotovo ne uveljavljanje osebnosti. Tudi pri orkestru ne govorimo o posameznih godbenikih, pa jih s tem nič ne žalimo. Vemo pa, da je bil uspeh odvisen od vsakega posameznega — in sicer toliko, kolikor se je podredil dirigentu in kolikor je v skladu z dirigentovo voljo dal v svojo igro sebe vsega. Tudi slikar, ki naj poslika cerkev ali dvorano, ne sme sebe uveljavljati preko meja, ki mu jih predpisuje dana arhitektura. Tem večje priznanje mu gre, čim bolj se ji je podredil pa tudi čim svobodnejše je v njenem okviru razkazal svojo umetnost. Kratko: zatajujmo sebičnost in častihlepejšo, gojimo pa svoj talent in razvijajmo ga. Tudi kot igralci se ogiblujemo neplemenitih nagajenij, plemenitost našega igranja nas bo dvignila kot ljudi in igralce, zakaj tu sta človek in umetnik eno.

Nekaj besed o misteriju

Že zgodaj se je Cerkev, velika poznavateljica človekove notranjosti, zavedala, kakšne važnosti je za nas tisto, kar vidimo. Če se nam dobro prikaže v prijetni obliki, sprejmemo, če se nam v prijetnejši nudi slabo, sprejemamo še rajši. V mladostnem zamahu svoje rasti je začela Cerkev ljudem kazati praznične velikonočne, božične, binkošne, Marijine in svetniške skrivnosti v igrah, ki so jim rekli misteriji, kar bi bilo po naše skrivnosti. Skrivnosti iz življenja Kristusovega. Njegovo delo. Njegovi čudeži. Njegovo trpljenje. Njegova rešna smrt, skrivnost božjega materinstva Marijinega; skrivnost njene bolečine s poti na Kalvarijo, skrivnost njenega zveličavnega vnebovzletja, skrivnosti iz življenja Kristusovih apostolov, skrivnosti iz čudežnega življenja prvih krščanskih mučencev, skrivnosti iz življenja farnega patrona; kako je na priliko sv. Martin delil svoj vojaški plašč z ubožcem, ki ni bil nihče drug ko Kristus sam; kako je vitez sv. Jurij otel kraljično iz zmajevih šap, ker je bil zmaj sam satanski črni peklenšček, kako je duhovni Teofil zapisal svojo grešno dušo Satanu, pa se skoraj pokesal svoje zmote in bridko tožil nad svojim grehom ter prosil samo Mater božjo, naj ga izgovori pri Sinu Jezusu, ker si Njega samega. Sodnika božjega, ni več upal prositi; pa tista legenda ali zgodba o dobrem svetniškem škofu Nikolaju, ki je svoje premoženje volil trem dekletom, da so se lahko možile; pa še tisoč in tisoč takih in podobnih zgodb, vse v nekakšno čudno skrivnost povite, sprva v cerkvi, pozneje pa pred cerkvijo prikazovane, da je že sam prostor ponesel ljudi v drug svet, v svet vere, upanja in ljubezni božje, ko so spo-

znali, da so grešni in da se jim je skesano na prsi potrkati, svojo grešno krivdo priznati in opraviti pred Bogom za svoj grdi greh zaslužen pokoro, če hočejo nekoč uživati večno srečo. Ljudje, ki so gledali take in podobne igre, so odhajali od predstav prerojeni in očiščeni, lahka jim je bila pot domov, verovali so v lepši, pravičnejši svet kraljestva božjega, ki so jim ga pokazali v cerkvi ali pred njo.

Silno veliko je Cerkev dala na te igre in zelo veliko slutila od njih koristi za človekovo srce, saj so sprva igrali le v cerkvah in so bili igralci sami duhovniki. Šele pozneje so začeli igre uprizarjati pred cerkvijo in so bili igralci tudi posvetni ljudje. Vendar si je vsakdo štel v največjo čast, če je smel igrati.

Novo zmede v svetu, Lutrova kriva vera, odpad toliko dežel in narodov od materine rimske Cerkve, zapostavljanje Cerkve v javnem in zasebnem življenju, vse to je imelo za posledico, da so tudi misteriji prenehali. Na njihovo mesto so stopile posvetne igre, ki so jih lahko gledali le tisti, ki so imeli denar. Gledališče je bilo namenjeno samo nekaterim izvoljenecem in tako je ostal narod skoz dolga stoletja brez prave dušne hrane, četudi so možje, ki so takrat imeli besedo, venomer trdili, da delajo le za prid in v blagor svojih narodov.

Danes so ljudje spet spregledali, da takšno življenje ne pripelje v srečo ne na tem, ne na onem svetu. Katoliški pisatelji, posebej nemški in francoski, so se vrnili spet k svetlim zgledom iz srednjeveških misterijev. Vedo, da je tod pravo gledališče, tisti posvečeni teater, ki naj nudi ljudem resnične dušne hrane za tolažbo in težkih in nesrečnih dneh.